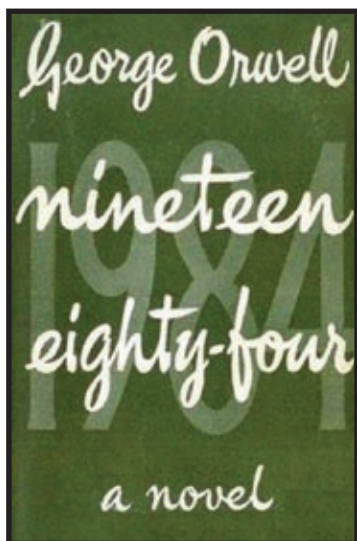

GEORGE ORWELL: 1984

Luka Pejić

Rat je mir. Sloboda je ropstvo. Neznanje je moć.

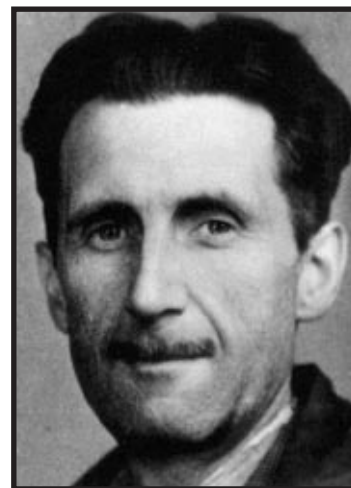
Prvo izdanje knjige

George Orwell, ili pravim imenom Eric Arthur Blair, nije se bojao pisati i polemizirati o svojim političkim stavovima te je kao društveni komentator britanske i europske zbilje prve polovice dvadesetog stoljeća iznosio vlastite dojmove o Španjolskom građanskom ratu, Mahatmi Gandhiju, Adolfu Hitleru itd. Ipak, kao njegov najvrjedniji i najzanimljiviji doprinos svjetskoj književnosti, i kulturi općenito, izdvajaju se djela koja se bave pitanjem totalitarizma, odnosno represivnim karakteristikama državnih sustava. Neposredno prije završetka Drugog svjetskog rata Orwell je objavio satiru, kratki roman pod nazivom *Životinjska farma*. Isti je kasnije proglašen jednim od najboljih književnih ostvarenja dvadesetog stoljeća. Bez obzira na to, ova slikovita kritika diktature i naglašavanje već poznate izreke kako revolucija jede svoju djecu, retrospektivno gledajući, izgleda tek kao zalet za još originalnije i snažnije djelo, roman *1984*. preveden na 62 jezika. Upravo zahvaljujući potonjem ostvarenju, termini kao što su *orwelovski* i *Veliki Brat* postali su neizostavni dio vokabulara pojedinca koji želi opisati stvarno ili imaginarno društveno stanje prožeto beskompromisnom propagandom, cenzurom i stalnim nadzorom preplašene većine od strane moćnih oligarha.

U središtu se radnje *1984*. nalazi naizgled beznačajan čovjek po imenu Winston Smith. On je

državni službenik zadužen za krivotvorenje arhivskih podataka i političke literature. Većinu života proveo je kao poslušni građanin koji nikada nije posumnjao u autoritet Velikog Brata i Stranke, no u jednom trenutku započeo je uzaludnu borbu protiv sustava. Roman *1984*. smatra se klasičnim primjerom antiutopijskog djela, iako nije u potpunosti originalan niti je jedini koji se bavi ovom tematikom. Poznato je kako je Orwell počeo pisati spomenuto djelo osam mjeseci nakon što je pročitao i recenzirao *Mi*, roman ruskog autora

Jevgenija Ivanoviča Zamjatina. U *Mi* glavni protagonist, D-503, dočarava urbanizirani i uniformirani svijet gdje su sve radnje strogo racionalizirane i podložne matematičkim proračunima; od sna do seksualnih aktivnosti. Kao i u *1984*., Zamjatinov glavni lik počinje pisati dnevnik gdje iznosi svoje

George Orwell
(1903. - 1950.)

osjećaje, te na kraju uništen sumnjama i strahom za vlastiti život biva uhićen od strane odreda Dobročinitelja (ekvivalent Velikom Bratu), koji mu ispiru mozak te ga vraća u kolotečinu iskalkulirane noćne more. Zanimljivo je kako se antiutopijski književni žanr javlja tek u devetnaestom (H. G. Wells, J. Verne), a postaje izrazito popularnim u dvadesetom stoljeću. Karakteriziraju ga sumorna atmosfera, očajavanje i beznadnost. Prilikom analize tog problema svakako treba uzeti u obzir i društveno-političke okolnosti vremena u kojima su najznačajnija djela napisana. Zamjatin je *Mi* izdao 1921. godine, neposredno nakon završetka Prvog svjetskog rata u kojemu je poginulo preko deset milijuna ljudi. Oružani sukob globalnih razmjera i ruski građanski rat između revolucionara i kontrarevolucionara vrlo su

GEORGE ORWELL: 1984

vjerojatno utjecali na samog Zamjatina. Aldous Huxley svoju je najpoznatiju knjigu *Vrli novi svijet* napisao 1932. godine, u jeku velike gospodarske krize i pojave fašističkih ideologija u Europi. Konačno, George Orwell je roman *1984*. napisao tri godine nakon završetka Drugog svjetskog rata, u vrijeme stvaranja dva suprotstavljena svjetska bloka, Zapadnog i Istočnog. Snažno i formirano građansko društvo sigurno je bilo jedan od važnijih čimbenika u nešto slobodnijoj i sve učestalijoj kritici suvremenih ideologija i politike općenito. Možda je upravo nepostojanje istog u ranijim stoljećima, kada su se na čelu država uglavnom nalazili apsolutistički vladari, usporavalo razvoj umjetnosti, a napose književnosti, u društveno-kritičkom smjeru. Ipak, treba imati na umu kako je razdoblje kada su se pojavila prva utopistička djela (šesnaesto i sedamnaesto stoljeće) bilo obilježeno gospodarskim i kulturnim poletom, što na neki način "opravdava" autore kao što su Englez Thomas More (*Utopija*, 1516.) i talijanski dominikanac Tommaso Campanella (*Grad Sunca*, 1602). U njihovo su vrijeme započela velika prekomorska putovanja koja su dovela do značajnih zemljopisnih otkrića, Europa je ostvarila kontakte s dotada nepoznatim kulturama, te su se u većim razmjerima počele razvijati znanost, filozofija i umjetnost. Tada su živjeli Leonardo da Vinci, William Shakespeare, Galileo Galilei, Rene Descartes i mnogi drugi velikani. U novovjekovnim književnim ostvarenjima utopija je čest motiv te prevladava osjećaj nade i vjere u napredak pojedinca i društva. Do početka 1900. godine napisano je nekoliko stotina takvih knjiga. Sveopća industrijalizacija, urbanizacija, militarizacija i ideološka previranja pripremila su teren za burna događanja dvadesetog stoljeća koja su prouzrokovala mnoge ljudske patnje te su na taj način postala izvrstan motiv i inspiracija autorima kao što su Zamjatin, Huxley i Orwell.

Klasična interpretacija *1984*. kaže kako je kroz ovaj roman autor odlično dočarao strahote sovjetske

diktature, no bilo bi pogrešno, pa možda čak i štetno, prihvatiti tako jednostrano i djelomično objašnjenje. Iako može biti shvaćen kao kritika ili proročanstvo totalitarizma, ovaj je roman prije svega izvrsna analiza istog te uputa za njegovo prepoznavanje danas i sutra. Zahvaljujući genijalnom Englezu boemskog stila oblačenja, koji je secirao totalitarizam kao univerzalnu pojavu, uočavamo kako on kao takav nije nestao s Hitlerom, Staljinom ili padom Berlinskog zida, već se diskretno uvukao u naše domove pod krinkom zabave

Veliki Brat nas promatra

i konzumerizma. Borba za istinu tako postaje ključnom jer je nedopustivo da se ona prevori u tek relativni, gotovo apstraktni pojam. Jedna je od osnovnih premisa ovog romana da onaj tko kontrolira prošlost - kontrolira budućnost, te tko kontrolira sadašnjost - kontrolira prošlost. Nažalost, Orwellove su zamisli danas pretvorene u igrariju, prividno bezazlenu, ali neizmjereno zaglupljujuću i opasnu. Velikog brata sami smo stvorili, imajući pritom osjećaj da ako nas on ne gleda, mi kao da i ne postojimo. "Biti primijećen" važnije je od "biti onaj koji zna istinu" u masovnom cirkusu vojaerizma. Pitanje jesu li neprijatelji sustava stvarni ili imaginarni sporedno je. Glavno je da oni postoje.